

7. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК : моногр. [Дем'яненко М. Я., Саблук П. Т., Скупий В. М. та ін.] ; за ред. М. Я. Дем'яненка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 372 с.
8. Державна підтримка агросфери : еволюція, проблеми / О. М. Бородіна, С. В. Киризюк, О. Л. Попова та ін.; за ред. О. М. Бородіної; Ін-т екон. та прогнозів. НАНУ. – К., 2008. – 264 с.
9. *Калашнікова Т. В.* Механізм і пріоритети державної підтримки аграрного сектору економіки / Т. В. Калашнікова // Економіка АПК. – 2008. - № 8. – С. 100-104.
10. *Кругляк А. П.* Основні положення відбору популяцій тварин для тривалого зберігання їх генофонду „Проблеми збереження генофонду тварин” : матер. творчої дискусії 14 лют. 2007 р. / А. П. Кругляк – К. : Аграрна наука, 2007. – С. 49-53.
11. *Малік М. Й.* Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: моногр. / М. Й. Малік, О. А. Нужна. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – С. 215.
12. Методологічні аспекти збереження генофонду сільськогосподарських тварин / М. В. Зубець, В. П. Буркат, Ю.Ф. Мельник, І. В. Гузєв; наук. ред. І. В. Гузєв. – К. : Аграрна наука, 2007. – 120 с.
13. Норми годівлі, раціони і поживність кормів для різних видів сільськогосподарських тварин : довідник / Г. В. Проваторов, В. І. Ладика, Л. В. Бондарчук, В. О. Проваторова, В. О. Опара. – Суми : ТОВ «ВТД «Університетська книга», 2007. – 488 с.
14. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк, М.Й. Малік [та ін.]; НААН, ННЦ «Ін-т аграр. економіки»; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – [2-ге вид., переробл. і доповн.] – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 218 с.
15. Формування нормативних витрат і доходів та баланси сільськогосподарської продукції в Україні та інших країнах світу ; за ред. О. М. Шпичака. – К. : ІАЕ, 2003. – 484 с.
16. *Шеремета В. І.* Генетичне різноманіття порід України в доповіді ФАО «Проблеми збереження генофонду порід» : матер. творчої дискусії 14 лют. 2007 р. / В. І. Шеремета – К. : Аграрна наука, 2007. – С. 90-97.
17. *Berry P.* (2009) “Dairy”. *Australian commodities, vol. 6, nol.* – P. 89-98.
18. Dairy Management Inc., prepared for Innovation Center for U.S. Dairy, Executive Summary: The Future of Dairy, August 2012. – P. 3-9.
19. *Drucker A. G. & Anderson, S.* (2004) Economic analysis of animal genetic resources and the use of rural appraisal methods : Lessons from South-East Mexico. *International Journal of Sustainable Agriculture*, 2(2) : 77–97.
20. European Cattle Diversity Consortium (2006). Marker-assisted conservation of European cattle breeds : an evaluation // *Animal Genetics*. – 2006. – В. 37. – P. 475-481.
21. *Gandini, G. C., Ollivier, L., Danell, B. et al.* (2004) Criteria to assess the degree of endangerment of livestock breeds in Europe // *Livestock Production Science*. – 2004. – В. 91. – P. 173-182.
22. *Jerry Cessna* (2013) “Situation and Outlook for U.S. Dairy Industry” *Australian Outlook Forum*, February 22. – P. 1-6.
23. *Poppe K.J.* (2008) “Food legislation and competitiveness in the EU food industry” . *Case studies in the dairy industry*. – P. 140.
24. *Spanu V., Viridis S., Scarano C., Cossu F. De Santis E. P. L. and Cosseddu A. M.* (2010). “Antibiotic resistance assessment in *S. aureus* strains isolated from row sheep’s milk cheese”. *Veterinary Research Communications*. – P. 1-4.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2015 р.

*

УДК 338.3:631.53.01:633.63

*А.В. ФУРСА, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник
Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН*

До питання насінництва цукрових буряків

Постановка проблеми. Насінництво цукрових буряків вимагає особливої уваги, бо вітчизняний ринок потерпає від експансії імпортного насіння за демпінговими цінами, що завдає шкоди національному товаровиробнику. Останніми роками простежується, що

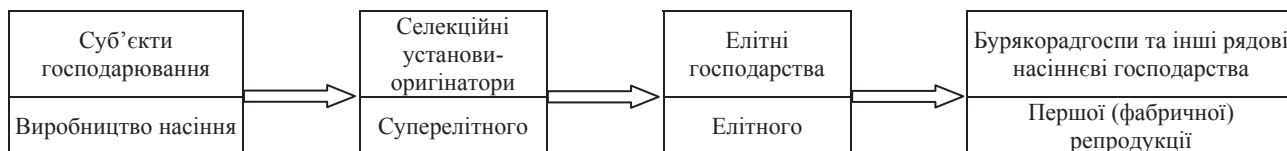
надто швидкими темпами із внутрішнього ринку зникає товарне насіння цукрових буряків вітчизняної селекції. За оцінкою провідних експертів, доля базисного насіння така ж сама. Ситуація вимагає вжиття докорінних заходів і якнайшвидше. На даний час головною проблемою є відсутність належної реалізації законодавчо закладених основ розвитку галузі насінництва виконавчими органами

© А.В. Фурса, 2015

влади. В Україні практично втрачено державний контроль за вирощуванням, видачею та використанням насіння вищих репродукцій (оригінального й еліти), про що доводить відсутність у державі єдиного офіційного органу, який видає свідоцтва або патенти на сорти та гібриди, реєструє ліцензійні угоди, затверджує схеми сплати роялті тощо. У свою чергу, найголовнішим у період ринкових трансформацій є створення нормативно-правових, організаційно-економічних, матеріально-технічних і мотиваційних умов для подальшого розвитку прибуткового насінництва сільськогосподарських культур, зокрема цукрових буряків.

Відомо, що збереглася значно деформована матеріально-технічна база селекції, первинного й елітного насінництва, функціонують окремі спеціалізовані підприємства. Проте репродуктивне насінництво в цілому, якість підготовки насіння до сівби, ціновий механізм у сфері обігу товару в період ринкової реформації зазнали значної руйнації, що і призвело до самоліквідації значної частини суб'єктів господарювання, особливо в зоні безвисадкового насінництва (анексована АР Крим, Одеська область), де зруйновано майже всі поливні системи [1, с. 323].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню функціонування ринку насінництва цукрових буряків в Україні присвячені наукові праці відомих вітчизняних уче-

Виведенням і розмноженням сортів, гібридів насіння супереліти й еліти займався нинішній Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН із мережею семи дослідно-селекційних станцій та 10 елітних господарств, вирощуванням репродукційного насіння – 132 спеціалізованих насінневих господарства Мінагрополітики України, а переробкою фабричного насіння – чотири насінневих заводи.

За оцінкою провідних іноземних фірм і компаній із селекції та насінництва (Німеччини, Франції, США) в Україні функціонувала екстраординарна організаційно-консеквентна

них-аграрників: В.С. Бондаря [1, 2], Н.Г. Гізбулліна [3], В.Я. Данькова [5], В.А. Дороніна [10], М.В. Роїка [9] й інших та зарубіжних дослідників [12-17]. Проте проблемам функціонування ринку сортів цукрових буряків, базисного насіння (батьківських компонентів схрещування), придатних для поширення в Україні й підвищення рівня їх економічної ефективності та конкурентоспроможності виробництва, було приділено недостатньо уваги.

Мета статті – висвітлити особливості функціонування й еволюції вітчизняного ринку насінництва цукрових буряків за сучасних умов, найшвидшими темпами підвищити рівень його економічної ефективності та конкурентоспроможності виробництва.

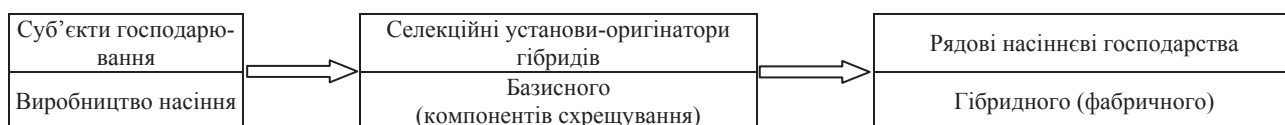
Виклад основних результатів дослідження. Упродовж багатьох десятиліть в Україні діяла чітка система насінництва сільськогосподарських культур, яка ґрунтувалася на суворій ієрархії суб'єктів виробництва, державному плануванні й замовленні, а також на державних закупівельних цінах на всі категорії насіння. Відомо, що більше ніж півсторіччя система насінництва цукрових буряків (до 1992 року) була завжди єдиним цілим, передусім виділявся основний принцип класифікації суб'єктів господарювання за певними виробничими ознаками з виділенням його сукупних частин, а саме:

система, що дала світу однонасінну форму цукрових буряків, яка спричинила революцію в технології вирощування цієї культури, дозволивши повністю механізувати виробництво.

Протягом 90-х років ХХ ст. ця екстраординарна організаційно-консеквентна система зазнала значної руйнації, що об'єктивно пов'язано не тільки з кризою в галузі цукробурякового виробництва, скороченням посівних площ цукрових буряків з 1,5-1,6 млн га до 0,3-0,5 млн га та спадом виробництва цукру в 2,3-4,2 раза, а й із суб'єктивними факторами всередині самої селекційно-насінницької системи. І найголовнішим бу-

ло те, що ця система непристосована до роботи в умовах ринку.

На сучасному етапі замість триланкової функціонує дволанкова схема насінництва цукрових буряків:

Доцільно зазначити, що „перехід на дволанкову схему насінництва забезпечує високий коефіцієнт розмноження насіння, сприяє прискореному запровадженню у виробництво нових гібридів, збереженню їх біологічного потенціалу при розмноженні, а в кінцевому результаті – до підвищення врожаю й цукристості фабричних буряків” [10, с. 7].

Крім того, це пов'язано з переходом на виробництво високопродуктивних диплоїдних і триплоїдних ЧС-гібридів цукрових буряків. Вважаємо за необхідне підкреслити, що „скорочення одного етапу сприяє поліпшенню авторського контролю за сортовою чистотою при розмноженні насіння” [9, с. 20].

Проте наш погляд зводиться до того, що й після застосування дволанкової схеми на-

сінництва цукрових буряків товаровиробників не задовольняє продуктивність вітчизняних ЧС-гібридів, оскільки не забезпечується їхня стабільна врожайність – 50-60 т.

Включення до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, не принесло очікуваних результатів. Якщо у 1991 році в списку знаходилося 12 виключно вітчизняних сортів і гібридів цукрових буряків, то у 2014-му – 154, з них вітчизняних 31, у т.ч. один колективний двох українських суб'єктів-заявників, іноземних 117, із них країнами ЄС внесено 108, спільних із зарубіжними фірмами селекції шість, у т.ч. з країнами ЄС – немає, а в 2013 році – 157, 2012 – 162 (табл. 1).

1. Кількість суб'єктів-заявників та сортів цукрових буряків селекції країн, внесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, 2012-2014 рр.

Країна-заявник	Кількість суб'єктів-заявників			Сорти цукрових буряків, внесені до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні					
				кількість, шт.			% у загальній кількості		
	01.09. 2012 р.	18.11. 2013 р.	24.09. 2014 р.	01.09. 2012 р.	18.11. 2013 р.	24.09. 2014 р.	01.09. 2012 р.	18.11. 2013 р.	24.09. 2014 р.
Україна	4	4	3	40	39	30	24,7	24,8	19,5
Бельгія	1	1	1	20	20	22	12,3	12,7	14,3
Великобританія	1	1	1	6	6	6	3,7	3,8	3,9
Італія	1	1	1	4	4	4	2,5	2,6	2,6
Нідерланди	1	1	1	2	2	2	1,2	1,3	1,3
Німеччина	5	5	5	45	42	45	27,8	26,8	29,2
Польща	1	1	1	5	5	5	3,1	3,2	3,3
Франція	1	1	1	17	17	17	10,5	10,8	11,0
Швеція	1	1	1	8	7	7	4,9	4,5	4,5
Сербія	1	1	1	2	2	2	1,2	1,3	1,3
США	1	1	1	3	3	4	1,9	1,9	2,6
Швейцарія	1	1	1	1	1	3	0,6	0,6	1,9
Усього	19	19	18	153	148	147	94,4	94,3	95,4
Спільні суб'єкти-заявники									
Україна	2	2	2	2	2	1	1,2	1,3	0,7
Україна/Бельгія	1/1	1/1	–	1	1	–	0,6	0,6	–
Україна/Сербія	2/1	2/1	2/1	2	2	2	1,2	1,3	1,3
Україна/Сербія	1/1	1/1	1/1	4	4	4	2,5	2,5	2,6
Усього	4	4	3	9	9	7	5,6	5,7	4,6
Разом	23	23	21	162	157	154	100,0	100,0	100,0

Джерело: Складено автором на основі [6-8].

Так, у 2013 році тільки дві фірми з Німеччини – Штрубе ГмБХ енд Ко. КГ та Марібо

Сід ГмБХ зареєстрували чотири гібриди цукрових буряків, відповідно три й один; не

підтримано дев'ять власних гібридів чотири суб'єктами-заявниками, які були включені в минулі роки: Сингента Сідс АБ (Швеція – 1), КВС ЗААТ АГ та ФФр. Штрубе Заатцухт КГ Золлінген (Німеччина – 4 і 3), ТОВ „Українська насіннева компанія” (1 гібрид).

Слід зазначити, що в 2014 році зростає кількість фірм, які разом зареєстрували 18 гібридів цукрових буряків, у т.ч. один колективний – Уманська дослідно-селекційна станція ІБКіЦБ (колишній Інститут коренеплідних культур НААН) та ТОВ „Торговий дім „Насіння” – Україна – „Атлант” (С*); СесВандерхаве Н.Б./С.А. – Бельгія – чотири: „Вапіті”, „Жираф”, „Предатор” (Л*), „Скорпіон” (С, Л*); Штрубе ГмбХ енд Ко. КГ – Німеччина – чотири: „Басіліус”, „Ярослав” (С, Л*), „Вавілов”, „Яшин” (С, Л, П*); САС Флорімон Депре Вев є Фіс – Франція – чотири: „Іпель”, „Тіза” (П*), „Кандімакс”, „Сігон” (Л*); Кутновска Годовла Бурака Цукрового Сп. з о.о. – Польща – два: „Ягуся” (С, Л*), „Янка” (Л*); Бетасід, Інк. – США – один: „Брітні” (С, Л, П*); Сингента Кроп Протекшн АГ – Швейцарія – два: „НІ 0835” (С, Л, П*), „СИ Бадіа” (Л*).

Цього року так само не підтримано 18 власних гібридів сімома суб'єктами-заявниками, які були включені в минулому: Інститут коренеплідних культур НААН (Україна – 3), ТОВ „Всеукраїнський науковий інститут селекції” (Україна – 5), ТОВ „Українська насіннева компанія” (Україна – 1), СесВандерхаве Н.Б./С.А. (Бельгія – 2), Фр. Штрубе Заатцухт КГ Золлінген (Німеччина – 1), САС Флорімон Депре Вев є Фіс (Франція – 4), Кутновска Годовла Бурака Цукрового Сп. з о.о. (Польща – 2) і два колективних двох українських суб'єктів-заявників – ТОВ „Міжнародна насіннева компанія” і Приватне науково-виробниче підприємство „Насіння”; один спільний – ІБКіЦБ НААН (Україна) та СесВандерхаве Н.Б./С.А. (Бельгія). Нині уже очевидно, що на вітчизняному ринку насіння цукрових буряків головну роль відіграють провідні фірми ЄС (Німеччина, Бельгія, Франція).

Питома вага українських гібридів цукрових буряків у Державному реєстрі становить

* Рекомендована зона для вирощування: С – Степ, Л – Лісостеп, П – Полісся.

п'яту частину до загальної кількості, а країн ЄС – 70% (Бельгія – 14,3%, Великобританія – 3,9, Італія – 2,6, Нідерланди – 1,3, Німеччина – 29,2, Польща – 3,3, Франція – 11,0, Швеція – 4,5%). Тому ринок насіння цукрових буряків в Україні є фактично розбалансованим, внаслідок чого його легко освоїли іноземні селекційно-насінневі фірми. Нині чинні Закони України „Про насіння та садивний матеріал”, „Про захист прав на сорти рослин”, „Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру” в цілому дають можливість ефективно розвивати цю галузь, але, на жаль, у практичній площині виконуються слабо.

Важливою обставиною є також те, що в жодній країні світу не реалізується на вільному ринку насіння вищих репродукцій, яке знаходиться у фахівців відповідних селекційних фірм. А якщо реалізується, то за дуже високу ціну, яка з економічного погляду, як показує практика, себе не виправдовує. Фірмами реалізується виключно товарне насіння, виплати винагороди (роялті) від продажу якого за використання надходять також селекціонерам-оригінаторам.

Аналізуючи перелік заявників, підтримувачів і власників сортів цукрових буряків-батьківських компонентів, занесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні у 2011-2014 роках, бачимо, що в ньому взагалі відсутні вітчизняні дослідно-селекційні установи-оригінатори гібридів (рис. 1).

Слід зазначити, що в Україні порушено основне правило насінневого ринку цукрових буряків – виробництво насіння за обсягами та якістю відповідно до запиту конкретного споживача, який має оформлятися наперед – за 4 роки.

В Україні слабкою ланкою є контроль якості та сертифікації насінневих матеріалів на відміну від західних країн, де діють спеціалізовані лабораторії „ІСТА” і контролюється буквально кожна партія насіння, що йде на ринок [11, с. 98-99]. Україна у 1998 році вступила до Міжнародної асоціації з контролю за якістю насіння (ІСТА) й лише в кінці 2009 року Випробувальна лабораторія Української державної насінневої інспекції одержала акредитацію в ІСТА, а законодав-

чо все це врегульовано Законом України „Про ратифікацію Конституції Міжнародної асоціації з контролю за якістю насіння” від 22 грудня 2010 року № 2843-VI. Тепер функції з контролю в галузі насінництва, його сертифікацію тощо здійснює Державна слу-

жба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (постанова КМУ № 442 від 10 вересня 2014 року „Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади”). При цьому чи визначені чітко функції цієї служби, дотепер невідомо.

Рис. 1. Кількість суб'єктів-заявників та сортів цукрових буряків-батьківські компоненти селекції країн, внесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, 2011-2014 рр.

Джерело: Складено автором на основі [6-8].

Відзначимо, що в Україні не прийнято „матеріально заохочувати покупців” насіння [2, с. 31] – це вважається корупцією, хоча в цілому ряді країн є узаконеною діяльністю і розглядається як торговельна винагорода споживачу. До речі, це основний фактор, який допоміг іноземним фірмам завоювати український ринок (нині винагорода за одну посівну одиницю насіння цукрових буряків становить 7-10% від його вартості).

На жаль, Україна здала свої позиції з експорту насіння цукрових буряків, яке раніше щороку близько 600-800 т реалізовували у Російську Федерацію, Білорусь, Казахстан, Балтійські країни. Більшість бурякосійних країн СНД перейшли на використання насіння іноземної селекції. В Державному реєстрі сортів рослин інших країн допущено до використання тільки п'ять гібридів (сортів) цукрових буряків української селекції („Український ЧС 72”, „Уманський ЧС-90”,

„Уманський ЧС-97”, „Уладівський односім'яний 35” і „Укррос” – спільний двох наукових установ Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН та ДНУ ВНДІ цукрових буряків і цукру ім. А.Л. Мазлумова РАСГН) – в Російській Федерації [4, с. 98-104]. Експорт насіння цукрових буряків у 2012-2014 роках невеликий, у середньому понад 50 т на рік, або 36 тис. посівних одиниць. Викладене показує, що підкорення зовнішніх ринків дуже складне питання в умовах жорстокої економічної конкуренції, якої не витримують українські виробники.

Разом із тим варто звернути увагу й на те, що в період ринкових перетворень та економічної кризи 2008-2009 років, яка триває досі, галузь насінництва цукрових буряків зазнала значного спаду. Багато насінницьких підприємств втратили спеціалізацію, скоротили загальну площу насінників, що призвело до зменшення валового збору. Об-

сяги виробництва насіння цукрових буряків у період 2004/05-2013/14 маркетингових років (МР) скоротилися в рази (табл. 2).

2. Динаміка площ посіву, обсягів виробництва і реалізації насіння цукрових буряків, 2004/05–2013/14 МР*

Маркетинговий рік	Виробництво насіння, т**		Площа посіву цукрових буряків, тис. га***			Висів насіння, пос. од./га		Реалізація насіння на посів, тис. пос. од.			Структура площ посіву цукрових буряків насінням, %	
	сировини	готового	загальна	у т.ч. насінням		вітчизняним	іноземним	усього	у т.ч.		вітчизняним	іноземним
				вітчизняним	іноземним				вітчизняного	іноземного		
2004/2005	6400	2560	652	528,1	123,9	2,8	2	1727	1479	248	81	19
2005/2006	5900	2360	815	586,9	228,1	2,7	1,9	2043	1604	439	72	28
2006/2007	1800	720	610	378,1	231,9	2,3	1,9	1311	870	441	62	38
2007/2008	2460	861	380	228,0	152,0	2,1	1,8	753	479	274	60	40
2008/2009	2350	705	322	96,7	225,3	1,9	1,8	590	184	406	30	70
2009/2010	1080	270	501	150,3	350,7	1,7	1,7	852	256	596	30	70
2010/2011	770	193	532	95,8	436,2	1,5	1,5	798	144	654	18	82
2011/2012	200	51	458	73,3	384,7	1,4	1,4	642	103	539	16	84
2012/2013	450	100	280	28,0	252,0	1,4	1,4	392	39	353	10	90
2013/2014	1893	420	333	26,6	306,4	1,4	1,4	466	37	429	8	92

** У початковий маркетинговий рік.

*** У наступний маркетинговий рік.

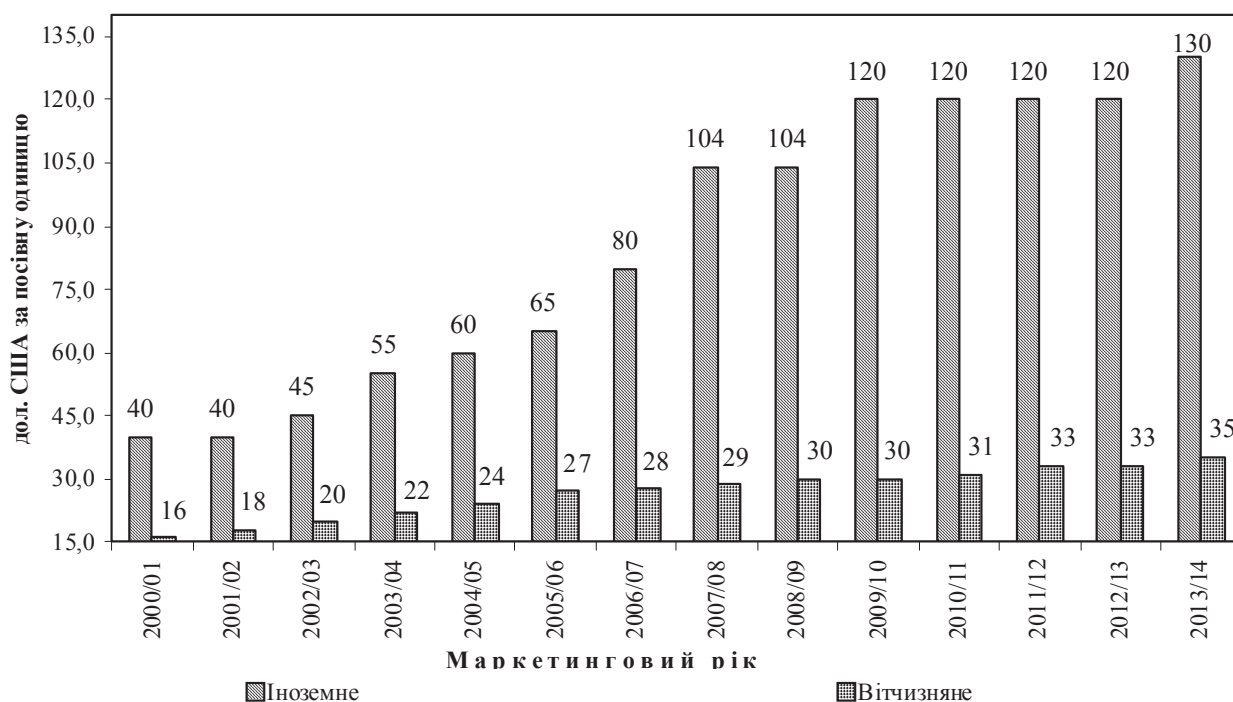
* Джерело: Сформовано та розраховано автором за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України і Національної асоціації цукровиків України „Укрцукор”.

Основними причинами спаду виробництва вітчизняного насіння цукрових буряків стали: загальне скорочення посівних площ під фабричними цукровими буряками з 815 тис. га у 2006 році до 280 тис. га у 2013-му, зменшення норм висіву насіння до 2,0-2,4 кг/га завдяки поліпшенню його якості, практично повного припинення експорту й різкого збільшення обсягів імпортного доброякісного насіння з досить високою енергією проростання, яка відрізняється від схожості не більше, ніж на 2-3%, що забезпечує дружні сходи. Тому за відсутності чітких заходів щодо поліпшення якості вітчизняного насіння, воно не витримувало і не витримує конкуренції з іноземним. Урожайність гібридів іноземної селекції в умовах України досить висока – 50-55 т/га й більше. Встановити загальні обсяги реалізації насіння іноземної селекції на посів цукрових буряків неможливо (тільки розрахунковим шляхом) через відсутність будь-яких оперативних і статистичних даних, які не можуть надати навіть великі учасники ринку цукрових буряків, оскільки закуповують насіння безпосередньо товаровиробники на місцях. Український ринок насіння цукрових буряків привабливий, тому відстояти його у конкурентній боротьбі є завданням усіх госпо-

дарюючих суб'єктів цієї сфери діяльності. Серед причин зниження слід зазначити також економічну не вигідність виробництва й реалізації насіння на посів та загальну деформацію українського насінневого ринку.

Так, упродовж тривалого часу є низькою оптово-відпускна ціна посівної одиниці вітчизняного насіння цукрових буряків. У динаміці ціна посівної одиниці українського насіння за період із 2001 до 2014 року зростала від 16 до 35 дол. США, або у 2,2 раза, а іноземного – від 40 до 130 дол. США, або у 3,25 раза (рис. 2).

Варто зазначити, що в країнах ЄС таке насіння коштує 250 євро і більше за посівну одиницю, в Україні – 80-120 євро, тому вітчизняні товаровиробники, які одержують 50 т/га й більше, купують таке насіння та успішно ведуть бурякове виробництво. Зважаючи на те, що в останні два роки площі цукрових буряків засіваються на 90% і більше насінням іноземної селекції, можна дійти висновку: вони реально дають значну надбавку врожаю, особливо в підприємствах із висококваліфікованими працівниками, високим рівнем агротехніки, культурою землеробства й нормальним санітарним станом ґрунту.

Рис. 2. Динаміка оптово-відпускних цін на насіння цукрових буряків у 2000/01-2013/14 МР, дол. США за посівну одиницю

* Джерело: Сформовано автором за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України і Національної асоціації цукровиків України „Укрцукор”.

Висновки. 1. Очевидно, що головні проблеми, з якими стикається галузь насінництва цукрових буряків, це: значний спад виробництва вітчизняних високопродуктивних ЧС-гібридів, падіння попиту та пропозиції, внутрішній ринок страждає від експансії імпортного насіння, неконкурентоспроможність, деформована матеріально-технічна база суб'єктів-виробників, недотримання технології вирощування висадкового й безвисадкового насіння. До негараздів ще треба віднести відсутність сучасних насінневих заводів, особливо з підготовки насіння цукрових буряків.

2. Останніми роками простежується тенденція до зростання включення до Державного реєстру сортів цукрових буряків іноземної селекції, придатних для поширення в Україні, що найшвидшими темпами призводить до зростання посівних площ. Це доводить про те, що буряківників не задовольняє продуктивність цукрових буряків та якість (цукристість) української селекції, бо у виробничих умовах не забезпечується їхня стабільна врожайність – 50-60 т. Українська селекція цукрових буряків значно відстає в розвитку від іноземної, вітчизняні гібриди є

неконкурентоспроможними не тільки на зовнішньому, а й на внутрішньому ринках. Зростання продуктивності та поліпшення якості насіння цукрових буряків вітчизняної селекції – основна умова підвищення рівня економічної ефективності й конкурентоспроможності в умовах ринкових перетворень.

3. Державним інституціям, що відповідають за насінництво, необхідно глибше вивчити досвід іноземних фірм і все вигідне наслідувати та закріпити на законодавчому рівні. Доцільно перейняти також досвід об'єднання в єдиній організаційній структурі селекції, вирощування й обробку елітного і фабричного насіння та його реалізацію. Такий підхід уможливить організувати дорожню карту системної трансформації вітчизняного ринку насінництва цукрових буряків і зародить ринкову систему, яка впливатиме на конкурентоспроможність кінцевої продукції. В іншому випадку задля чого фірмам нарощувати обсяги виробництва насіння цукрових буряків, якщо воно не знайде свого покупця? Підкорення зовнішніх ринків дуже складна проблема в умовах жорстокої економічної конкуренції, якої нині не витримують українські виробники.

4. Основним стратегічним завданням для галузі насінництва цукрових буряків є створення оптимальних умов для виведення її на траєкторію сталого розвитку. Це не означає, що кризові ситуації в галузі будуть відсутні. Проте це означає, що Україна „завдяки правильній організації насінництва...” всі площі фабричних буряків засіватиме виключно насінням гібридів вітчизняної селекції. У своїй історії Україна двічі звільнялася від засилля іноземного насіння – на початку ХХ ст. цукрозаводчиками та в 1929 році – за

радянської влади [3, с. 9]. Треба звільнитись і третій раз.

5. Нарешті, дати чесну й відверту відповідь:

насіння краще українського чи іноземного виробника, яке з них дає більший урожай і чому, яку цінність становить для споживача;
змінити політику ціноутворення;
провести глибокий маркетинг ринку;
як приклад – організувати класичну сортово-насінневу фірму, в якій буде сконцентровано селекція-насінництво-вирощування-обробка-реалізація.

Список використаних джерел

1. Бондар В.С. Проблема відродження вітчизняного насінництва цукрових буряків / В.С. Бондар, В.А. Доронін, О.М. Шутенко // Насінництво: теорія і практика технологій вирощування та оздоровлення насіння й садивного матеріалу, конкурентоспроможних в умовах Європейського ринку : зб. наук. пр. Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України ; за заг. ред. акад. М.В. Роїка, чл.-кор. М.М. Макрушина. – Сімферополь, ВД „Аріал”, 2012. – Вип. 16. – С. 323-324.
2. Бондар В.С. Іноземні гібриди цукрових буряків: „за” і „проти” / В. Бондар, Л. Литвіновська // Агробізнес сьогодні. – 2010. – № 4. – С. 30-33.
3. Гізбуллін Н.Г. Селекція та насінництво цукрових буряків – двоєдиний процес / Н.Г. Гізбуллін // Цукрові буряки. – 2012. – № 2-3. – С. 9-11.
4. Государственный реестр селекционных достижений, допущенных к использованию : Т. 1. Сорты растений / М-во сельского хозяйства Рос. Федерации. - М.: ФГБНУ „Росинформагротех”, 2014. – 456 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gov.cap.ru/userfiles/news/201403/04/reestr_2014.pdf.
5. Даньков В.Я. Економічна доцільність виробництва власного насіння буряків / В.Я. Даньков, П.О. Мельник, Р.О. Кордулян // Економіка АПК. – 2011. - № 9. – С. 19-23.
6. Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні у 2012 році. Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин (витяг станом на 01.09.2012 року). – К.: ТОВ „Алефа”, 2012. – 504 с.
7. Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні у 2013 році. Реєстр є чинним станом на 18.11.2013. - Ветеринарна та фітосанітарна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vet.gov.ua/sites/default/files/ReestrEU-2013-11-18.pdf>
8. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2014 рік. Реєстр є чинним станом на 24.09.2014. – Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vet.gov.ua/sites/default/files/ReestrEU-2014-09-24.pdf>
9. Роїк М.В. Нові гібриди цукрових буряків та система їх насінництва / М.В. Роїк, Н.Г. Гізбуллін // Насінництво: теорія і практика технологій вирощування та оздоровлення насіння та садивного матеріалу конкурентоспроможних в умовах Європейського ринку : зб. наук. пр. Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН; за заг. ред. акад. М.В. Роїка, чл.-кор. М.М. Макрушина. - Сімферополь, ВД „Аріал”, 2012. – Вип. 16. – С. 19-21.
10. Роїк М.В. Порядок ведення насінництва / М.В. Роїк, Н.Г. Гізбуллін, В.М. Балан, В.А. Доронін // Цукрові буряки. – 2008. – № 5. – С. 7-9.
11. Фурса А.В. Насінництво цукрових буряків у період ринкових трансформацій / А.В. Фурса // Економіка АПК. – 2012. – № 9. – С. 94-102.
12. Beitzten-Heineke Ch. Landskrona – moderne Züchtung in ostseenähe / Ch. Beitzten-Heineke, Cl. Becker // Zuckerrübe. – 2009. – 58. Jg., № 4. – S. 210-211.
13. Hartmann G. Wie effizient ist das deutsche sortenprüfsystem? / G. Hartmann // Getreide Magazin. – 2008. – 13. Jg., № 3. – S. 166-169.
14. Noriega I.L. Seed law in Europe: a changing scenario / I.L. Noriega // Bioversity Newsletter for Europe. – July 2009. – Issue № 38. – P. 18.
15. Sander J. Wo sind die Grenzen des Zuckergehalts? / J. Sander // Zuckerrübe. – 2006. – 55. Jg., № 2. – S. 103-104.
16. Shlinker G. Empfehlungen für die Saatgut – frühbestellung / G. Shlinker // Zuckerrübe. – 2007. – 56. Jg., № 4. – S. 198-202.
17. Windt A. Neue Qualitätsbezahlung bei Nordzucker AG / A. Windt, S. Busching // Zuckerrübe. – 2006. – 55. Jg., № 2. – S. 76-77.

Стаття надійшла до редакції 29.12.2014 р.

*